

Вісник Донецького національного університету

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ЗАСНОВАНИЙ У 1997 РОЦІ

Серія В. Економіка і право

№1/2015

З М І С Т

Економіка

Аверічев І. М. Рівень економічної безпеки як критерій відбору учасників реалізації проєктів державно-приватного партнерства на водному транспорті	7
Адамів М. Є., Петришин Н. Я. Технологія HR-менеджменту в межах антисипативного управління підприємствами	9
Артеменко Л. П. Стратегічне управління економічною безпекою інноваційно-орієнтованих підприємств	13
Ахновська І. О. Економічний гістерезис малого бізнесу	17
Батюк О. Я., Станько В. Ю. Стратегія рішень фінансового забезпечення ефективного функціонування підприємств	22
Бачо Р. Й. Способи регулювання на ринку небанківських фінансових послуг	28
Бержанір А. Л. Світовий досвід забезпечення взаємодії влади та бізнесу в економічних системах	32
Бержанір І. Діагностика майнового стану підприємства	35
Бикова Н. В. Пріоритети розвитку державно-приватного партнерства підприємств агропромислового комплексу України в період переходу до європейських стандартів	38
Богославец Г. М., Трубей О. М. Оптова торгівля в умовах глобалізації економіки	41
Богославец О. Г. Стратегічні напрями розвитку рекреаційного комплексу України	44
Болгов В. Є., Дрей Д. М. Виробнича модель ефективного використання фінансових ресурсів для металургійних підприємств України	47
Бояринова К. О. Високотехнологічні продукти підприємств машинобудування: наявне виробництво та перспективи розвитку окремих товарів	51
Бутусов О. Д. Управління розвитком муніципальних утворень на основі організаційного підходу	56
Василенко О. П. Удосконалення управління логістичною діяльністю в підприємствах АПК	58
Воронін А. В. Прогнозування ринкової вартості компанії на основі регресійних моделей	61
Вишинська Т. Л. Сучасні параметри паливно-енергетичного комплексу України	65
Ганечко І. Г., Афанасьєв К. М. Аутоорсинг бізнес-процесів підприємства: прийняття короткострокових та довгострокових рішень	68
Гевлич Л. Л., Гевлич І. Г. Перспективи суверенного дефолту в контексті наслідків сучасної фінансової кризи в Україні	70
Городничук Н. В. Моделювання впливу показників зони якості та кількісної оцінки на результуючі показники оцінки якості професійного розвитку персоналу промислових підприємств	75
Горященко Ю. Г. Концептуальне та ресурсне забезпечення сталого регіонального розвитку	79
Гринюк Н. А. Сутність економічної участі пайовиків та її роль у забезпеченні діяльності кооперативних організацій	82
Гриценко С. І., Терещенко С. В. Агрологістика в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку	87
Давидова І. О. Ринок праці як фактор формування інтелектуальної ренти	90
Дружиніна В. В., Зінченко Д. С., Кириченко А. В. Імідж як вагомий фактор конкурентоспроможності закладів ресторанного господарства	92
Дугінець Г. В. Особливості нетарифного регулювання в глобальній торговельній системі	95
Дюндін В. Д. Напрями вдосконалення системи формування інтелектуального потенціалу суспільства на загальнодержавному та регіональному рівнях	101
Єфременко А. В. Проблеми і перспективи інноваційного розвитку України в рамках глобалізаційних трансформацій	106
Живко З. Б., Була Н. Я., Фостяк Н. С. Сучасні імперативи формування та розвитку трудового потенціалу як основа кадрової безпеки	110
Заборовець Ю. О. Розвиток пріоритетних галузей економіки як запорука покращення інвестиційного клімату в Україні	114
Загороднюк О. В. Удосконалення системи оцінки діяльності керівників і спеціалістів аграрних підприємств	118
Заяць Г. С. Наукова та освітня діяльність у забезпеченні інтелектуалізації національної економіки	121
Заборовська О. М. Характеристика компонентів та видів потенціалу ресурсозбереження підприємства	125
Зубко О. В. Інституціональне середовище розвитку інноваційної діяльності експортноорієнтованих підприємств в Україні	128
Зубрицька Я. О. Оцінка впливу внутрішніх факторів на результативність трудового потенціалу підприємства	133
Іксарова Н. О. Соціальна відповідальність як елемент стратегії економічного розвитку транснаціональних корпорацій	136
Калашніков А. О. Стан і тенденції інвестиційного забезпечення сільського господарства України	140
Кам'янецька О. В. Стан та перспективи розвитку оборонно-промислового комплексу України в системі формування національного суверенітету	143
Карпова Т. С. Роль кластерів в реалізації державної інноваційної політики	148
Кіриченко О. Ю., Куценко В. Й. Соціальна відповідальність у підприємстві	153
Коваленко Г. О. Конкурентоспроможність підприємств аграрного сектора економіки	157
Кожухівська Р. Б. Використання міжнародного досвіду впровадження інновацій у сферу готельного бізнесу	160
Коновалова А. А. Інституційні детермінанти залучення прямих іноземних інвестицій в країни Латинської Америки: методологія досліджень	164
Копитко М. І. Інформаційна діяльність підприємств транспортного машинобудування у структурі процесу забезпечення економічної безпеки	167
Копішинська К. О. Механізм управління інноваційною системою підприємства машинобудування у складі корпоративного утворення	170
Коробка С. В. Організаційно-економічні механізми інноваційного розвитку сільських територій Західно-Поліського регіону	175
Костюченко Н. П. Світова фінансова криза, як загроза існуванню Європейського Валютно-економічного Союзу	180
Кošельок Г. В. Управління дебіторською заборгованістю	183
Кравець К. П. Визначення рівня концентрації виробництва на підприємствах харчової промисловості України	186
Кравченко М. О. Передумови реформування системи управління підприємств державного сектору	192

Кучер Р. - Д. А. Методологія оцінки інвестицій в АПК	197
Левкуліч В. В. Особливості впровадження системи управління витратами на якість продукції на підприємствах з виробництва одягу	203
Лісун Я. В. Формування механізму державно-приватного партнерства як інструменту розвитку економіки України	208
Літвінов О. С. Показники відтворення нематеріальних ресурсів підприємства	213
Логотова Т. Г., Полторацька О. В. Оптимізація складського господарства на металургійному холдингу, як складова стратегії ресурсозбереження	218
Лопатюк Р. І. Внутрішні та зовнішні джерела активізації інвестиційної діяльності	221
Макарович В. К., Климко Т. Ю., Балог Ш. Ш. Франчайзинг: обліковий аспект	225
Макогон Ю. В., Гудаков О. К. Стратегія відродження економіки Донецької області в пост-кризовий період	228
Малюга Л. М. Управління фінансово стійкістю підприємства	233
Манаєнко І. М. Міжнародна трудова міграція: тенденції та наслідки для світового господарства	236
Машенко С. О. Сучасний стан енергозбереження та перспективи впровадження відновлювальних джерел енергії в регіонах України	240
Мельнік М. А. Сучасні проблеми реалізації трудового потенціалу вимушених переселенців	245
Михаліцька Н. Я., Цвайг Х. І. Тенденції розвитку торговельного підприємництва в Україні	248
Мінц О. Ю. Концепція моделювання інтелектуальних автоматизованих систем прийняття рішень в управлінні економічними об'єктами	253
Міхеєнко К. С., Йоненко А. І. Особливості управління фінансовими результатами діяльності переробного підприємства	258
Охріменко І. В. Планово-економічна робота на великих сільськогосподарських підприємствах	263
Патлах І. М. Шляхи зниження опору організаційним змінам на туристичному підприємстві	268
Петіна О. М. Напруженість соціально-трудова відносин як перешкода розвитку трудового потенціалу	272
Петренко П. С. Ефективність державного управління: організація процесу впливу елементів системи управління	276
Півторак М. В. Управління інвестиційною привабливістю підприємства	281
Попело О. В. Інтелектуальний ресурс як платформа економіки знань в національному та регіональному вимірах	286
Потапюк І. П. Формування організаційно-економічного механізму стратегічного маркетингового управління підприємствами сфери послуг	292
Радух Н. Б. Тенденції альтернативного фінансування сільського господарства	296
Резнікова Н. В. Іноземна допомога як інструмент продукування економічної залежності: проблема встановлення балансу переваг та загроз	301
Сафарова Р. В. Вплив застосування аутстафінгу як сучасного напрямку оптимізації персоналу промислового підприємства	305
Сватюк О. Р., Гурковська О. В., Сватюк Д. Р. Методологія та практика проведення рейтингу корпоративного управління товариства	307
Скібська К. О. Розвиток регіональних ринків праці в умовах інформаційної економіки	313
Скопенко Н. С. Визначення основних різновидів галузевого ризику інтеграційної взаємодії підприємств АПК	318
Слоква М. Г., Трегубов О. С. Сучасні тенденції міжнародного руху капіталів у контексті інтенсифікації глобалізаційних процесів	323
Слюсаренко В. Є. Теоретичні основи розвитку інституту тристороннього партнерства держави - бізнесу - «третього сектору»	328
Солоненко Ю. В., Особливості формування сімейного бізнесу України у системі європейських координат	332
Сотниченко Л. Л. Визначення рівня розвитку інфраструктури регіонів України	335
Степаненко Т. О. Вплив організації території сільськогосподарських підприємств на інтенсифікацію використання землі	342
Тарасевич А. П. Аналіз та оцінка фінансово-економічного стану кондитерських підприємств України на основі метрик відстані та подібності	345
Тарасевич Н. В., Литвиненко А. М. Стрес-тестування ризиків як інструмент антикризового управління діяльністю банків	352
Толпежников Р. О., Маматова Л. Ш. Методичні підходи до оцінки фінансово-інвестиційних потенціалів промислового підприємства	357
Транченко Л. В. Нові підходи до розвитку аграрного туризму в сільській місцевості	362
Транченко О. М. Фінансова стійкість конкурентних позицій сільського господарства	364
Тронько В. В. Міжнародні міграційні процеси в контексті викликів національному економічному суверенітету	367
Удовенко І. О. Іноваційна політика в туризмі як прояв глобалізації в системі готельного господарювання	371
Улянич Ю. В., Улянич К. Ф. Соціально-економічний розвиток регіонів Черкащини	376
Федотов О. О. Інституційне проектування інноваційних процесів: проблеми та механізми	379
Федулова І. В. Особливості індикаторів продовольчої доступності	383
Хаджинова О. В. Особливості розвитку підприємницьких мереж у промисловості України	389
Хапатнюковський М. М. Лібералізація торгівлі та торговельні дисбаланси	394
Хлістунова Н. В. Методичні засади оцінювання стратегічної гнучкості підприємств побутового обслуговування	397
Хомів О. В., Сибірний А. В. Аналіз впливу внутрішніх загроз на економічну безпеку торговельних підприємств	404
Чуприна О. О. Формування національних інструментів надання допомоги внутрішньо переміщеним особам	408
Швець Г. О., Котесова Я. І. Знаки для товарів та послуг: правова природа та охорона	412
Шехлович А. М. Світовий досвід управління інституційними механізмами забезпечення інноваційної безпеки держави	414
Шикова Л. В. Формування ефективного механізму управління інтелектуальною власністю	418
Школенко О. Б. Організаційно-економічні механізми реалізації стратегії захисту інтересів вітчизняних виробників	422
Шкробот М. В. Значення форсайт-методології в контексті розроблення напрямів стратегічної модернізації підприємств гідроелектроенергетики	426
Шумаєва О. О. Зміни галузевої структури в умовах лібералізації електроенергетики: світовий досвід	429
Юсеф Н. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію і необхідність здійснення заходів з мінімізації втрат на близькоєвропейському ринку	433
<i>П р а в о</i>	
Бородіна О. А. Організація ефективного адміністративного управління розвитком регіонів: логістичні аспекти	435
Вознюк О. В. Фінансова децентралізація як основа становлення самостійності органів місцевого самоврядування	441
Гамуга О. Б. Обліково-аналітичне забезпечення діяльності офшорних зон	444
Голубова Г. В. Статистичне вивчення злочинності в Україні: регіональний аспект	448
Загурський О. М. Інституціональні інструменти застосування принципів соціальної відповідальності в діяльності агробізнесових структур (Україна)	452
Ужва А. М., Олійник К. Г. Судово-бухгалтерська експертиза як важливий вид фінансового контролю	456
Шемаєв В. М. Державна підтримка у сфері військово-технічного співробітництва України з іноземними державами	459
Яровенко Т. С. Інвестиційна політика у сфері освіти України та механізм її реалізації	462

УДК 001.895:338.23(477)

ІНСТИТУЦІЙНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ

Федотов О.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту Донецького національного університету (м.Вінниця, Україна).

Федотов О.О. Институційне проектування інноваційних процесів: проблеми та механізми

У статті досліджено форми, методи, інструменти та методологічні підходи до створення механізму інституціонального проектування інноваційної діяльності. Визначено його економічна сутність, методи й інструменти, що дозволяють створювати ефективні економічні інститути, що сприяють активізації інноваційної діяльності в Україні. У контексті даного дослідження автором запропонований поетапний аналіз створення інституціонального проекту й визначені його основні проблеми в інноваційній сфері економіки України. Обґрунтовано, що для формування передумов економічного зростання необхідно дієві економічні інститути, політична стабільність, макроекономічна стабільність.

Ключові слова: економічні інститути; інституційне забезпечення; інноваційна діяльність; інституційне проектування; конкурентоспроможність, економічна безпека, проміжні економічні інститути.

Федотов О.О. Институционное проектирование инновационных процессов: проблемы и механизмы

В статье исследованы формы, методы, инструменты и методологические подходы к созданию механизма институционального проектирования инновационной деятельности. Определено его экономическая сущность, методы и инструменты, которые позволяют создавать эффективные экономические институты, которые содействуют активизации инновационной деятельности в Украине. В контексте данного исследования автором предложен поэтапный анализ создания институционального проекта и определенные его основные проблемы в инновационной сфере экономики Украины. Обосновано, что для формирования предпосылок экономического роста необходимо действенные экономические институты, политическая стабильность, макроэкономическая стабильность.

Ключевые слова: экономические институты; институционное обеспечение; инновационная деятельность; институционное проектирование; конкурентоспособность, экономическая безопасность, промежуточные экономические институты.

Fedotov O. Institutional design of innovation processes: problems and mechanisms

The article examines the forms, methods, tools and methodological approaches to the creation of a mechanism of institutional design innovation. Determined by its economic essence, methods and tools that allow you to create effective economic institutions, which promote activation of innovation activity in Ukraine. In the context of this study, the author proposes a phased analysis of the institutional project and some of its major problems in the innovation sector of economy of Ukraine. It is proved that for the formation of the prerequisites for economic growth requires effective economic institutions, political stability, macroeconomic stability.

Keywords: economic institutions; institutional support; innovation; institutional design; competitiveness, economic security, interim economic institutions.

Постановка проблеми. Сучасна національна інноваційна система передбачає здійснення системних змін спрямованих на формування умов для пріоритетного розвитку галузей господарства, які визначають науково-технічний прогрес і подальший соціальний розвиток суспільства. Необхідність розробки механізмів активізації інноваційної діяльності обумовлюється тим, що сучасна економічна система України є під впливом двох інтенсивних процесів: по-перше, завершується процес інституціональної трансформації економіки України, по-друге, економіка України зазнає процесу глобалізації світової економіки. Два наведені процеси визначають значне зростання фінансування інновацій і інституціональних змін, пов'язаних з ними, які перевищують фінансові й інвестиційні можливості окремих суб'єктів господарювання і можливості ринкового саморегулювання економічних процесів.

Також слід зазначити, що актуальність теми дослідження обумовлена тим, що функціонування науково-технічної сфери, інноваційної інфраструктури й інноваційного підприємництва в Україні здійснюється ізольоване друг від друга, що вимагає створення дієздатного й ефективного механізму інституціонального забезпечення інноваційної діяльності, здатного відновлювати рівновагу економічної системи, створювати стимули до відтворення інноваційного типу й забезпечувати синергетичну взаємодію всіх її суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню інституціональних факторів інноваційного розвитку присвячено багато робіт закордонних економістів, у тому числі Д.Норта [1], О.Уильямсона[2], Р.Нельсона[3], російських дослідників: В.Полтеровича[4], О.Сухарєва [5], В.Тамбовцева [6] і вітчизняних дослідників: А.Чухно [7], О.Яременко[8], Л.Федулової [9], І.Шовкуна[10].

Виділення невирішеної проблеми. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень у рамках інституціональної теорії не існує комплексного дослідження розвитку національної інноваційної системи і її забезпечення ефективними економічними інститутами, які сприяли формуванню стимулів до активізації інноваційної діяльності суб'єктами господарювання.

Метою даного дослідження є спроба створення на методологічному рівні механізму інституціонального проектування інноваційних процесів у рамках механізму інституціонального забезпечення інноваційної діяльності в економіці України.

Результати дослідження. Інституціональне забезпечення інноваційної діяльності являє собою сукупність прийнятих заходів і використовуваних засобів, створення умов, що сприяють нормальному протіканню інноваційного процесу, реалізації намічених планів, програм, проектів, підтримці стабільного функціонування інноваційної підсистеми економіки і її економічних інститутів.

На погляд автора, суб'єктами інституціонального забезпечення є політичні й економічні агенти, що прагнуть максимально розширити ті інституціональні можливості, які, як їм представляється, створюють найбільш вигідні (у короткостроковому плані) альтернативи. Об'єктом інституціонального забезпечення є інституціональне середовище інноваційної діяльності.

Виходячи із проведеного дослідження [1;5;6] нами встановлено, що механізм інституціонального забезпечення інноваційної діяльності складається з декількох частин: по-перше, це процес інституціонального проектування, по-друге, це процес створення стимулів для ефективного функціонування економічних інститутів інноваційної сфери економіки (рис.1).

Процес інституціонального проектування складається із трьох частин: коректування "старих" правил (а), введення нових інституціональних угод у рамках існуючого інституціонального середовища (б) і введення нових елементів інституціонального середовища або трансплантація економічних інститутів (в). Здійснення коректування "старих" правил не обов'язково вимагає законодавчого оформлення: для них досить односторонньої дії суб'єктів інституціонального забезпечення. Дії типу (б) і (в) закріплюються формально й вводяться в дію законами або декретами, що визначає подальший детальний розгляд процесу інституціонального проектування дій типу (б) і (в).

На наш погляд, стимули до здійснення інституціонального проектування здійснюються по засобах грошово-кредитної й бюджетно-податкової політики, що необхідно розглянути в рамках окремого дослідження. Таким чином, виходячи із цілей і логіки дослідження, подальший аналіз почнемо з розгляду процесу інституціонального проектування.

Розробка інституціонального проекту вимагає дотримання певного алгоритму дій суб'єкта інституціонального забезпечення й виражається в наступному лінійному процесі: постановка проблеми - постановка мети - визначення ресурсних обмежень - постановка завдання ухвалення рішення - ухвалення рішення - деталізація й оформлення обраного проекту [6].

Вихідним пунктом процесу інституціонального проектування є проблемна ситуація, - такий стан справ, який усвідомлюється, що

зіштовхнувся з ним суб'єктом і оцінене їм як незадовільне [6]. Дану проблемну ситуацію вирішується суб'єктом раціонально, тобто за допомогою усвідомленої постановки й досягнення мети.

У межах розглянутого процесу інституціонального проектування існує дві групи можливих проблем:

- проблеми, які концентрують увагу на недолік ресурсів у припущенні, що правила їх використання, є незмінними;
- проблеми, що залучають увагу до обмежень на можливості використання ресурсів у припущенні, що самі ресурси залишаються незмінними.

Очевидно, проблеми (1) типу, які можна назвати екстенсивними, не спричиняють виникнення завдань інституціонального проектування. Суб'єкт, що зіштовхнувся з якоюсь проблемною ситуацією, бачить її джерело в тому, що - при фіксованих технологіях його діяльності й обмеженнях на їхній вибір - у нього бракує яких-небудь ресурсів на забезпечення рівня, що раніше досягався, його добробуту. Відповідно, подолання так розуміння проблемної ситуації бачиться їм як придбання необхідних обсягів таких ресурсів.

Проблеми типу (2) приводять до постановки завдання інституціонального проектування в тому випадку, якщо в ролі проблемного обмеження усвідомлюється саме обмеження на дії з наявними або доступними ресурсами, що має характер правила, що санкціонує, а не, скажемо, обмеження, що обумовлюється яким-небудь законом природи.

Рис. 1. Механізм інституціонального забезпечення інноваційної діяльності

Якщо ґрунтуватися на принципі обмеженої раціональності, то можна висловити припущення про те, що до постановки проблеми типу (2) в інституціональному варіанті, індивід може прийти, лише після того, як переконатися в неможливості подолання вихідної проблемної ситуації шляхом розв'язку інших варіантів проблем, які він формулює над нею. Справа в тому, що внаслідок існування ефекту безбілетника централізоване створення нових правил як спосіб такого подолання є, імовірно, найбільш складним із усіх можливих способів (принаймні, на рівні зміни загальноекономічних правил).

Важливість постановки проблеми суб'єктом інституціонального забезпечення визначає деякі методологічні труднощі.

Перша з них - це питання про те, наскільки адекватно відбиває видима суб'єктом проблема ту проблемну ситуацію, у якій він перебуває або яку він передбачить. Адже зв'язок проблем і проблемних ситуацій неоднозначна, що й припускає різний вибір засобів у результаті різного формулювання проблеми. Так розв'язок поставленої проблеми можливо при використанні методів сумлінної конкуренції, яка покликано підвищити якість пропонованих інститутів і відповідно збільшення виробництва знань, технологій і як наслідок впровадження й дифузії інновацій. Також для розв'язку проблеми застосовні методи несумлінної конкуренції, результатом якої є формалізація неефективних правил, що приведе до подальшої стагнації інноваційної сфери економіки й розширенню екстенсивних методів господарювання, а також рендоорієнтовної поведінки й бюрократизації суспільства.

Другі методологічні труднощі - це співвідношення цілей які декларуються та фактичних цілей здійснюючих інституціональне проектування. Особлива актуальність властива даної проблеми в інноваційній області, де надання податкових пільг інноваційним компаніям не збільшує обсяг впроваджуваних інновацій на ринок, а відкриває ще одне джерело відходу суб'єктів підприємницької діяльності від оподаткування. Дана ситуація визначається функціонуванням політичного ринку й існуванням ефекту лобіювання. Інша інтерпретація наведеної ситуації з'являється як прояв загальної проблеми "поручитель - виконавець": у силу утрудненості контролю виборців (поручителів) за діями обраних політичних представників (виконавців), останні виявляються в стані формулювати й ставити для розв'язку не проблеми, які важливі для суспільства, а ті, розв'язку яких вигідно в першу чергу їм самим. У рамках такої інтерпретації особливу значимість здобуває фактор однорідності суспільства й, відповідно, електорату. Адже значна подібність переваг виборців означає в них загальних вистав, або загальної ідеології, по термінології Д.Норту [1], яка якщо не запобігає, то суттєво полегшує проблеми опортунізму у відносинах поручителя й виконавця.

Зворотна ситуація спостерігається на Україні де електорат має різні вистави про вектор зовнішньої політики й існують ідеологічні розбіжності в суспільстві. У такому варіанті збільшення опортунізму у відносинах поручитель - виконавець неминуче, що й ускладнює формування ефективних економічних інститутів в українському суспільстві. Таким чином, обладнання політичного ринку впливає на процес інституціонального проектування, російський дослідник О.С.Сухарев відзначає із цього приводу: "неефективність процесу виробництва формальних правил перебувати в найтіснішій кореляційній залежності від ступеня неефективності політичної системи, ринків, механізмів взаємодії груп особливих інтересів із приводу введення обмежень" [5, с.144].

Наведена неефективність політичного ринку приводить до нестабільності існуючих формальних норм, що проявляється в множинних змінах і доповненнях прийнятих до нормативно-правових актів, які регламентують відносини в інноваційній сфері економіки (табл.1).

Зміни основних формальних правил інноваційної сфери економіки України

№ з/п	Назва нормативно-правового акту	Зміни й доповнення в нормативно-правових актах								
		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Закон України про інноваційну діяльність	+						+	+	
2.	Закон про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні	+	+		+	+		+	Втратив чинність	
3.	Закон про спеціальний режим діяльності технологічних парків	+	+				+		+	
4.	Закон про наукову й науково-технічну експертизу		+						+	
5.	Закон про наукову й науково-технічну діяльність	+	+++			+	++	++	++	

Як відзначає український дослідник І.А. Шовкун: "економічні системи з розвиненими ринковими відносинами забезпечують собі процвітання завдяки стабільності інституціональної матриці, яка базується на політичній системі із вбудованим механізмом стримування і протидії... Така інституціональна матриця сприяє складному не персоніфікованому обміну, необхідному для політичної стабільності й реалізації потенційних економічних вигід від використання сучасних технологій" [10, с.30].

Для того щоб на політичному ринку "проходили" розв'язку сприятливі прийняття правил, що забезпечують підвищення ефективності, потрібно, щоб він був досить близький до моделі нульових трансакційних витрат економічного обміну. Для того щоб забезпечити дане "наближення", на думку Д.Норту: "необхідно ввести таке законодавство, яке дозволяє побільшати сукупний дохід і при якому загальний вигравш переможців урівноважує загальну втрату переможених. Причому цей баланс досягався на такому низькому рівні трансакційних витрат, який прийнятний для обох сторін" [17, с.139].

На погляд автора слід зазначити, що сигналами (проблемами) до зміни економічного інституту можуть виступати наступні умови: низька якість інституту, яка негативно впливає на конкурентоспроможність суб'єкта господарювання; невідповідність формального економічного інституту неформальним інститутам, що змінилися, у самій державі; не задоволення економічним інститутом тенденції (що з'явився внаслідок глобалізації) до збільшення швидкості інституціональних змін; не відповідність економічного інституту зовнішнім умовам, що змінилися.

Дані сигнали формують мета суб'єкта інституціонального забезпечення, яка проявляється у функціональній і предметній формі.

Функціональна форма мети визначає фіксацію майбутнього стану об'єкта у вигляді набору бажаних функцій, а предметна фіксує майбутній бажаний стан більш конкретний як вузький клас структур або об'єктів, до якого повинне належати бажаний майбутній стан. Основне питання, на яке має бути дано відповідь на даній стадії процесу - це що саме повинне бути змінено в інституціональному середовищі, щоб дана ситуація була переборена. У загальному випадку відповідь на це питання припускає знання про те, як зв'язані, правила використання ресурсів і ефективність їх використання, які саме правила "відповідальні" за неможливість досягнення бажаних результатів, виходячи з наявних ресурсів.

Вибір ресурсів суб'єктом інституціонального забезпечення для реалізації проекту повинна ґрунтуватися на критеріях мінімізації трансакційних витрат і прийнятності періоду часу для реалізації проекту, що зв'язане зі складністю пошуку ресурсів і залежить від їхнього обсягу.

Ресурсами в процесі інституціонального забезпечення крім факторів виробництва є інституціональні зразки, які підлягають перетворенню, або завдяки яким можливий процес перетворення існуючих економічних інститутів. Пошук інституціональних зразків як ресурсу для інституціонального проекту можливий у рамках існуючого інституціонального середовища або шляхом запозичення з ефективно функціонуючої середовища іноземної держави.

У теоретичному й практичному плані процес зміни існуючих правил у рамках існуючого інституціонального середовища не представляє труднощів з боку суб'єкта інституціонального забезпечення й можливість ефективної зміни залежить від дотримання етапів і основних принципів інституціонального проектування.

З іншого боку, інша справа із трансплантацією економічного інституту. Як відзначає російський дослідник В.Полтерович: "Зміст трансплантації полягає в прискоренні інституціонального розвитку, однак, при цьому виникає небезпека відторгнення або дисфункції трансплантованих інститутів" [4, с.25].

Проведене автором дослідження [1;4;5;6;18] показало, що дисфункція імпортованого інституту визначається або культурною інерцією існуючого інституціонального середовища, що проявляється в несумісності економічних інститутів або відсутністю знання й досвіду в освоєнні імпортованого інституту.

Постановка завдання й пошук засобів для реалізації інституціонального проекту також залежить від ресурсної належності, мінімізації трансакційних витрат і прийнятності часу реалізації проекту, яке полягає в обмеженні часу протікання окремих процесів: час засвоєння норм, регламентом розгляду й твердження документів органами виконавчої влади і т.д.

У рамках постановки завдань інституціонального проектування необхідно визначитися зі стратегією зміни економічних інститутів, що актуально при трансплантації економічних інститутів з розвинених інституціональних систем, з метою запобігання дисфункції даних інститутів. У науковій літературі [6;18] виділяють наступні стратегії імпорту економічних інститутів: шокова терапія, вирощування й стратегія проміжних інститутів.

Стратегія шокової терапії припускає швидке створення економічних інститутів і організацій, дані заходи "...спрямовані на оздоровлення економіки держави й висновок її із кризи" [19, с.16] і на відміну від поступових кроків роблять зміни менш оборотною. Слід зазначити, що в побудові інститутів інноваційної системи України фактично реалізується шокова терапія - одноразова й радикальна зміна системи економічних інститутів. Так в останні роки спостерігається безладне створення інститутів розвитку - технопарків, венчурних фондів, зовсім недавно створене Державне агентство по інвестиціях і інноваціям.

На наш погляд, швидке, широке й не завжди глибоко продумане створення інститутів розвитку може привести до їхнього неефективного функціонування. У багатьох з них не визначені належним чином мети й завдання, основні напрямки діяльності й інструменти, критерії оцінки ефективності й моніторингу, критерії й процедури відбору проектів для підтримки. Альтернативою шокової терапії є стратегія "вирощування" інститутів.

Стратегія "вирощування" припускає можливість запозичення інституту "з минулого" країни - донора на будь-якій стадії його розвитку. Передбачається, що спонтанна еволюція трансплантованого інституту буде - прямо або побічно - сприяти виникненню форми, адекватної умовам реципієнта. "Вирощування" допускає одночасну трансплантацію декількох варіантів інституту і їх співіснування (конкуренцію) з аналогічними інститутами реципієнта [20]. Наприклад, ефективний розвиток інноваційної системи Китаю здійснюється як при існуванні "старих" інститутів інноваційної системи - це одночасне існування академічної, заводської, галузевої й вузівської науки й розвитку нових ринкових інститутів інноваційної системи - технопарків, технополісів і т.д. Як один з варіантів розвитку стратегії вирощування економічних інститутів є стратегія проміжних інститутів.

Стратегія проміжних інститутів припускає створення бажаного інституту шляхом побудови ланцюжка, що поміняють один одного (проміжних) інститутів - інституціональної траєкторії в підходящому інституціональному просторі. Проміжні інститути сприяють ослабленню обмежень - культурних, інституціональних, технологічних або ресурсних, які перешкоджають подальшому руху [18].

На наш погляд, для інноваційного розвитку економіки України застосування стратегії проміжних інститутів є найбільш кращою. Адже інерція генетичних інститутів не дають можливість ефективної реалізації стратегії шокової терапії, а відсутність більших фінансових ресурсів - для проведення стратегії "виращування" економічних інститутів.

На погляд автора, для інноваційної системи України характерно було застосування наступних проміжних інститутів у формуванні інституціонального середовища інноваційної діяльності (табл.2)

Таблиця 2

Можливе застосування стратегії "проміжних" інститутів у переході від інститутів соціалістичної інноваційної системи до ринкових інститутів національної інноваційної системи

№ з/п	Сфера діяльності інституту	Початковий стан (переважаючі інститути)	Перехідний інститут	Бажаний стан (переважаючі інститути)
1.	Сфера фінансування інновацій	Державне фінансування інновацій	Державні організації, що займаються кредитуванням інноваційних підприємств	Розвинена система венчурного кредитування
2.	Сфера виробництва інновацій	Державне замовлення на інновації	Державна підтримка інноваційної активності підприємств через "інститути розвитку" (шляхом страхування ризиків, фінансової допомоги у міжнародної стандартизації продукції)	Інноваційна діяльність великих корпорацій і малого інноваційного бізнесу, формування стратегічних альянсів
3.	Сфера виробництва знань	Розрізнена діяльність академічного, вузівського, галузевого й заводського сектору науки	Об'єднання академічного й вузівського сектору науки й формування на їхній основі технологічних парків	Розвиток технополісів, стратегічних альянсів і сучасних бізнес інкубаторів
4.	Управління інноваціями	Державне регулювання академічної й галузевої науки; централізація	Центри продуктивності регіональних органів самоврядування	Галузеві високотехнологічні кластери.
5.	Міжнародна інноваційна діяльність	Підтримка експорту державою	Підтримка організацій нетрадиційних галузей експорту; міжнародні інноваційні корпорації	Міжнародні інноваційні кластери, високотехнологічні транснаціональні корпорації

При ухваленні рішення про зміну існуючих інститутів слід виходити із системи аналізу "вигоди - витрати". Можливість застосування даного аналізу впливає із критеріїв наведених американським політологом Р.Хардином [21]. Він запропонував два критерії, які можна застосовувати для виявлення переваги одного інституту іншому: "поліпшення" (melioration) і "взаємна вигода" (mutualadvantage).

На наш погляд, для імпорту інституту слід використовувати перший критерій, який передбачає виявлення чистих вигід від зміни інституту (вигоди - витрати зміни інституту), причому вигоди повинні бути довгострокового характеру.

Економічний ефект від імпорту інституту буде визначатися як якісними змінами, так і кількісними. Кількісні зміни будуть визначатися збільшенням кількості функціонуючих організацій, після імпорту інституту або збільшенням обсягу виробництва інноваційної продукції. Якісні зміни в нашому випадку будуть визначати збільшенням виробництва базисних інновацій.

Таким чином, перевищення вигід від імпорту інституту над витратами імпорту показують доцільність імпорту інституту й формують розв'язок про його впровадження.

Однак, у ряді випадків ці витрати, невеликі в порівнянні з майбутньою вигодою для всіх економічних агентів, але, що накладають у результаті інституціональної зміни на "групи впливу", унеможливають проведення реформи: " реформи, що потенційно приносять вигоди великій кількості економічних агентів, але негативні наслідки, що мають, для деяких груп будуть особливо важкі для проведення" [22, с.84-90].

Подолання лобіювання можливо завдяки компенсаційним інструментам, до яких ставляться такі типи як економічна компенсація й політична компенсація (табл.3).

Надалі ефективність впроваджуваного інституту буде визначати інституціональний ринок.

Таблиця 3

Типи компенсації

№ з/п	Типи компенсацій	Визначення:
Економічна компенсація		
1.	Пряма компенсація	компенсація у формі грошових або квазі- грошових виплат тем групам, чії інтереси защемляються
2.	Непряма компенсація	компенсація, що полягає в коректуванні економічної політики для підвищення доходів, що втрачають груп або зниженні їх витрат
3.	Перехресна компенсація	Пряма або непряма передача додаткових ресурсів групам
4.	Виключна компенсація	що полягає в блокуванні активності можливих сильних супротивників зміни за рахунок збереження за ними існуючих привілеїв
Політична компенсація		
5.	Політична компенсація	Виражається в залучення впливових потенційних супротивників змін у процес їх здійснення через пропозицію їм відповідних посад

Джерело:[6]

Висновки та пропозиції.

Таким чином, виходячи з вищеведеного можна зробити висновок, що механізм інституціонального проектування є одним з найскладніших механізмів економічної організації діяльності людей. Сьогодні, від ефективності механізму інституціонального проектування залежить функціонування різних сфер економічної діяльності в тому числі й інноваційної. Складність політичної ситуації, більші транзакційні витрати ведення бізнесу, ренто орієнтовна поведінка державних чиновників не дозволяє ефективно еволюціонувати існуючим інститутам, що припускає їхній імпорт.

У той же час належного узагальнення не одержали теоретичні питання, пов'язані з функціонуванням інституціонального ринку, застосуванням монетарної й фіскальної політики при створенні стимулів до інституціональних змін інноваційної сфери економіки, а також регіональної й галузевої політики при здійсненні інституціональних змін і створення інноваційних кластерів. Це вимагає побудова

теоретичних моделей як економічної поведінки людей, так і ринкових інститутів, його, що обумовлюють.

З'ясування сутності інституціонального проектування розгляд основних етапів інституціональних перетворень і методики здійснення їх розширює не тільки можливості теоретичного моделювання процесу інституціонального забезпечення, але й аналізу й систематизації великого масиву сучасних емпіричних даних.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Норт, Д. Інститути, идеология и эффективность экономики/Д.Норт//От плана к рынку. Будущее посткоммунистических республик, под ред. Л.И. Пияшевой, Дж.А. Дорна. - М.: Catallaxy, 1993.-310 с.
2. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів/О.Вільямсон [пер. с англ. А.Олійник]. - К.: Видавництво «АртЕК», 2001.- 472 с.
3. Нельсон Р. Эволюционная теория экономических изменений/ Р.Нельсон, С.Уинтер [пер. с англ. В.Макаров]. - М.: Финстатинформ, 2000.- 418 с.
4. Полтерович В.М. Трансплантация экономических институтов/ В.М.Полтерович//Экономическая наука современной России.-2001.-№3.- С.24-50.
5. Сухарев О.С. Социальная экономика: институты, инновации, экономическая политика/О.С.Сухарев- М.: «Экономическая литература», 2004.-292с.
6. Тамбовцев В.Л. Основы институционального проектирования: Учеб. пособие/В.Л. Тамбовцев - М.: ИНФРА-М, 2008.-144 с
7. Чухно А.А. Твори: У 3 т. / Т. 3: Становлення еволюційної парадигми економічної теорії / А.А. Чухно. - НАН України. Нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, НДФІ при Мінфіні України. - К.: Видавництво «ВПОУ», 2007.-712 с.
8. Яременко О.Л. Механізми інституційних змін / О.Л. Яременко // Економічна теорія. — 2006. — N 1. — С. 3-12.
9. Федуллова А. Розвиток національної інноваційної системи України/ А.Федуллова, М.Пашута // Економіка України.-2005.-№4.-с.42.
10. Шовкун І.А. Передумови інноваційного розвитку економіки з позицій інституціонального підходу/І.А.Шовкун// Економічна теорія.-2004.-№ 4.- С. 22-38
11. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» // Відомості Верховної Ради України .- 2006.-№45.- С.434.
12. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України .- 2002.-№36.- С.266.
13. Закон України « Про наукову і науково-технічну діяльність» // Відомості Верховної Ради України .-1992.-№12.- С.165
14. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» // Відомості Верховної Ради України.-2003.-№13.-С.93
15. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»// Відомості Верховної Ради України.-1999.-№ 40.- с.363
16. Закон України « Про наукову і науково-технічну експертизу»// Відомості Верховної Ради України.-1995.-№ 9.-с.56
17. Норт, Д. Институти, институциональные изменения и функционирование экономики/Д.Норт [пер. с англ. А.Н. Нестеренко]. — М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 180 с.
18. Полтерович В.М. Проблема формирования национальной инновационной системы /В.М.Полтерович//Экономика и математические методы.-2009.-№2.-С.3-18.
19. Кляйн Н. Доктрина шока. Становление капитализма катастроф/ Н.Кляйн [Пер. с англ. М. Завалова].- М.: Добрякнига, 2009. – 240 с.
20. Stiglitz J. Distinguished Lecture on Economics in Government. The Private Uses of Public Interests: Incentives and Institutions/J. Stiglitz// Journal of Economic Perspectives. 1998. Vol. 12. № 2. P. 3-22.
21. Hardin R. Institutional Knowledge and the Role of Institutions [Електронний ресурс]: доклад на конференції ISNIE'99, The 3rd Annual Conference of the International Society for New Institutional Economics, September 16-18, 1999, Washington, D.C., USA. Режим доступу: журнал: <http://www.isnie.org/ISNIE99/ISNIEPanels830.htm>.
22. Beyond The Washington Consensus: Institutions Matter. Research papers for conference on Governance reform. Singapore, May 2000. - 309 p.

УДК 338.439.02

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИКАТОРІВ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ДОСТУПНОСТІ

Федуллова І.В., д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту Національного університету харчових технологій (Україна)

Федуллова І.В. Особливості індикаторів продовольчої доступності.

Вирішення проблем забезпечення населення основними продуктами харчування можливо за умов детального оцінювання і аналізу основних індикаторів продовольчої безпеки. Одними із принципів продовольчої безпеки є принципи економічної та фізичної доступності. Їх дослідження дозволять відповісти на питання наскільки населення України може бути забезпечено продуктами харчування і наскільки воно спроможне забезпечити собі повноцінне харчування у відповідності із фізіологічними нормами харчування. Таке дослідження можливе за умов дослідження попиту і пропозиції з використанням коефіцієнтів еластичності, перехресної еластичності, а також дослідження кількості ккал, що припадає на 1 % витрат на харчування населення в сукупних витратах домогосподарств, та вартості одиниці енергії добового раціону харчування і споживчих цін поряд з іншими існуючими індикаторами продовольчої доступності. Наявність товарів-субститутів і товарів-комplementів формує відповідну реакцію (чутливість) споживачів стосовно обсягу попиту на споріднені товари. Тому виникає необхідність дослідження перехресної еластичності попиту.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольча доступність, індикатори продовольчої безпеки, індикатори продовольчої доступності, ціна, попит, еластичність, перехресна еластичність, купівельна спроможність.

Федуллова І.В. Особенности индикаторов продовольственной доступности.

Решение проблем обеспечения населения основными продуктами питания возможно при условии детальной оценки и анализа основных индикаторов продовольственной безопасности. Одними из принципов продовольственной безопасности есть принципы экономической и физической доступности. Их исследование позволит ответить на вопрос насколько население Украины может быть обеспечено продуктами питания и насколько оно способно обеспечить себе полноценное питание в соответствии с физиологическими нормами питания. Такое исследование возможно при условии исследования спроса и предложения с использованием коэффициентов эластичности, перекрестной эластичности, а также исследование количества ккал, которое приходится на 1% расходов на питание населения в совокупных расходах домохозяйств, и стоимости единицы энергии суточного рациона питания и потребительских цен наряду с другими существующими индикаторами продовольственной доступности. Наличие товаров-субститутов и товаров-комplementов формирует ответную реакцию (чувствительность) потребителей относительно объема спроса на родственные товары. Поэтому возникает необходимость исследования перекрестной эластичности спроса.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, продовольственная доступность, индикаторы продовольственной безопасности, индикаторы продовольственной доступности, цена, спрос, эластичность, перекрестная эластичность, покупательная способность.